

SKOLBRÄNDER

I Dagens Nyheter meddelas:

" Antalet anlagda skolbränder har fördubblats den senaste tioårsperioden. Men varken polisen eller andra ansvariga myndigheter vet vad det beror på. Någon kartläggning av fenomenet har inte gjorts...Färsk statistik visar att de anlagda bränderna har ökat med hundra procent under de senaste tio åren. Det betyder statistiskt att det anläggs minst en skolbrand varje skoldag...En utveckling som samhället och flera ansvariga myndigheter tycks stå handfallna inför. Det finns ingen rikstäckande statistik över vilka som ligger bakom bränderna, hur många bränder som klaras upp och *inte heller någon analys av orsakerna* till den alarmerande ökningen. Någon sammanhållen bild av problemet är svår att få."

DN 10:e maj 2008

Dagen därpå rapporteras om ett forskningsprojekt:

" Varken polisen eller andra ansvariga myndigheter har något samlat grepp om fenomenet som kostar samhället enorma belopp och som skapar stora problem för samhället...Styrelsen Svensk brandforskning, Brandforsk, har samlat in 17 miljoner som ska finansiera forskning under fem år kring anlagda bränder där skolbränderna ingår som en viktig del."

DN 11:e maj 2008

I december 2007 lämnade jag oombedd några synpunkter på det forskningsprojekt som man nu drar igång. Det förtjänar uppmärksamhet att projektet leds via ett tekniskt forskningsinstitut. Sannolikt får den tekniska inriktningen konsekvenser för projektets utformning. Troligen hade forskningsprojektet fått en annan profil om det styrts från en beteendevetenskaplig institution. Risk finns att vi sjutton miljoner senare fortfarande inte har fått någon analys av orsakerna till den alarmerande ökningen.

Stockholm 13:e december 2007

Till

Sveriges Tekniska Forskningsinstitut
Margareta Simonsson

För kännedom

Svenska Brandskyddsföreningen

Synpunkter på förstudien" Anlagd brand - ett stort samhällsproblem "
Synpunkterna gäller i första hand anlagd brand i högstadieskolor och
gymnasieskolor.

Inledning

Den som oombedd lämnar synpunkter på en förstudie till ett forskningsprojekt kan komma att betraktas med skepsis.

Varför bryr sig en privatperson utan akademisk koppling till forskningsfältet överhuvudtaget om problematiken? Finns det egen dold agenda? Finns egna - kanske säregna - föreställningar om personliga vinster? Vad är meningen med privatpersonens engagemang?

Dylika frågor är legitima, för att inte säga nödvändiga. Förhoppningsvis framgår av nedanstående på vilket sätt anlagd brand i skola kommit att tilldra sig mitt intresse.

Förord

Sedan 1978 har jag publicerat ett halvdussin böcker om praktiskt pedagogiskt arbete i skolan. Yrkesmässigt är jag framförallt verksam som skönlitterär författare, dramatiker och författare till filmmanus. Jag har en bakgrund som lärare på behandlingsinstitutioner.

Våren 2005 besöker jag en högstadieskola i en medelstor svensk stad. Jag är bjuden till skolan för att möta elever, med vilka jag ska tala om läsande och skrivande. Jag ska därutöver leda ett seminarium för skolans personal.

Under arbetet med en av elevgrupperna utöses brandlarmet. Skolan utryms och elever och personal ställer upp på en grusplan en bit bort. Personal berättar stående på grusplanen, i tämligen upprörda tonlägen, att i den här skolan är det vanligt förekommande att brandlarm utlöses av elever. I allmänhet - men inte alltid - visar det sig att det inte finns brand i lokalen.

Så anländer en brandbil. Släckningsmanskap undersöker under några minuter byggnaden. Det finns ingen brand i lokalen. Brandbilen far iväg och lärare och elever går in i skolan igen och jag kan fortsätta mitt arbete.

Sedan 1980 har jag besökt skolor över hela Sverige. Ofta har syftet varit att möta högstadieelever eller gymnasister för att tala med dessa om litteratur, teater eller film. Inte sällan har jag därutöver haft uppdraget att tillhandahålla någon form av vidareutbildning för skolans personal.

Att brandkåren - ibland tämligen regelbundet - kallas till skolor var för mig år 2005 ingen nyhet. Dock hade jag aldrig tidigare befunnit mig i en skola när brandlarmet går.

I den bok om mina upplevelser i plågade skolor som jag publicerar året därpå " Den vilda Drömmen " (Brombergs 2006) söker jag för mig själv problematisera brandanläggelse i skola. Jag konstaterar att fenomenet verkar vara på tillväxt. Senare tycker jag mig förstå jag att den svenska forskning som finns på området huvudsakligen anlägger ett individperspektiv. Jag förstår det så att den lilla forskning som finns framförallt intresserar sig för gärningsmannen. När jag får beskrivet för mig vilka insatser som på olika håll görs för att hantera problemet anlagd brand i skola får jag intrycket att också på insatsområdet är ansatserna mestadels individfokuserade. Gemensamt för dessa individansatser tycks vara att de inte utgår från en formulerad hypotes som testas. Vidare tycks det vara gemensamt för dessa insatser att de inte utvärderas i förhållande till ett tydligt formulerat mål.

Den starka individfokuseringen oroar mig. Likaså förbryllas jag av att anlagd brand i skola tycks vara en problematik som mestadels s a s slits loss från annan problematik beträffande destruktivitet och självdestruktivitet i skolan.

Själv ser jag anlagd brand i skola som en av många olika sorters problematik som kan förekomma i plågade skolor. Jag föreställer mig att anlagd brand som symptom på elände i skolan är unikt, men inte frikopplat från annan problematik. Det som bland annat utmärker anlagd brand / utlösande av brandlarm i skola är:

- * Brand under dagtid med människor i lokalen kan bli förödande på ett sätt som få andra destruktiva aktiviteter.
(Användande av skjutvapen och bomber kan få liknande konsekvenser.)
- * Brand nattetid med användning av brännbara vätskor och snabbt förlopp får stora ekonomiska följder.
- * Brandlarm dagtid utan att det finns brand i lokalen leder småningom till att det går inflation i brandlarm. Skolpersonal säger ibland åt mig att " när brandlarmet går får man sparka ut eleverna." Elever berättar för mig att " i vår klass är det bara halva klassen som går ut när brandlarmet går."

- * Elever torde i en del fall bli långvarigt störda i sin skolsituation av den oro som utlösandet av larm innebär. Det är sannolikt att vissa - ingen vet hur många - elever utvecklar magont, huvudvärk, sömnrubbningar och andra somatiseringar av upplevd oro i samband med larm eller brand.
- * Elever som får sina arbeten, sin plats i skolan, sin bänk, sitt bibliotek förstört via anlagd brand torde i en del fall utveckla en avsevärd känsla av hopplöshet, meningslöshet och uppgivenhet.
- * För skolpersonal som får sin arbetsplats bränd eller brandhotad uppstår sannolikt ett avsevärt ångesttryck. Skuld och skamkänslor och känslor av otillräcklighet torde i en del fall följa i de här incidenternas spår.

Av de sex punkter som jag listat ovan uppehåller sig media i allmänhet vid det ekonomiska utfallet av destruktionsen. " 300 miljoner kronor om året."

Om vi räknar in de andra punkterna och fantiserar fritt om framtida vårdbehov, framtida besvär vad gäller ofullständigt fullbordad skolgång och lärare och rektorer som i förtid lämnar yrket, så kan " 300 miljoner " visa sig vara en lågt räknad siffra. Svenska Brandskyddsföreningen uppger ibland ett betydligt större belopp. Brand i skola och brandlarm utan brand i lokalen är en unik metod för att mer eller mindre medvetet attackera samhällets största institution - skolan. Förödelsen kan bli avsevärd med liten insats från gärningsmannens sida.

Jag vill framhålla att jag tror att det är ett misstag att betrakta eller behandla anlagd brand i skola frikopplad från annan destruktivitet och självdestruktivitet i skolmiljö. Med destruktivitet i skolmiljö menas här all aktivitet, oavsett artikulerad intention, som leder till att en skolorganisation får svårare att fullfölja sin uppgift. Jag menar att anlagd brand i skola lämpligen förstås tillsammans med andra elevbeteenden som förtecknas i " Larmspiralen."

LARMSPIRALEN

- 1 Fniss eller suckar när någon yttrar sig i klassrummet, olovlig frånvaro och sen ankomst
- 2 Kränkande kommentarer rörande kläder, utseende eller prestationer i klassrummet
- 3 Återkommande gliringar eller grova, kränkande tilltalsord i klassrummet
- 4 Förtal
- 5 Utfrysning
- 6 Snatteri
- 7 Skadegörelse - glaskross, sönderslagna toaletter, förstörda möbler i skolans lokaler
- 8 Verbala sexuella trakasserier och / eller intensivt stirrande / gloende
- 9 Tafsande eller oönskad beröring
- 10 Hot
- 11 Ringa misshandel (kräver ej vistelse på sjukhus)

- 12 Utlösande av brandlarm utan att det förekommer brand i lokalen.
- 13 Personrån eller grov stöld dvs stöld där ngn form av inbrott förekommer
- 14 Beskyddarverksamhet s.k " bötning " och / eller försäljning av alkohol eller droger
- 15 Hatbrott
- 16 Anläggande av brand där förberedelser eller attack på larmanordningar förekommer
- 17 Kriminalitet i gäng där samma gäng är aktivt på två eller flera områden
- 18 Hot med tillhygge eller vapen
- 19 Försäljning av stöldgods eller upprepad försäljning av droger
- 20 Grov misshandel - kräver vistelse eller besök på sjukhus
- 21 Mordbrand eller försök till mordbrand
- 22 Försök till våldtäkt
- 23 Frihetsberövande
- 24 Återkommande misshandel av samma offer
- 25 Våldtäkt
- 26 Upplopp - skolan invaderas av våldsamma gäng som skingras av polis

TRE ANTAGANDEN I ANSLUTNING TILL LARMSPIRALEN

Antagande 1

Den skola som konsekvent och någorlunda framgångsrikt hanterar 1 - 10 har hyggliga möjligheter att slippa destruktiv verksamhet av typen 11 - 26.

Antagande 2

I skolor som hyser verksamhet där två tredjedelar av Larmspiralens aktiviteter förekommer skapas bland personal och elever ett våldsamt ångesttryck. Ångesten påverkar samtliga inblandades förmåga att tänka och påverkar de inblandades förmåga att uppfatta vad som sker. Ångesten tenderar att aktivera psykiska försvar där olika former av förnekande är en huvudingrediens. Den i personalgruppen marknadsförda myten blir inte sällan: " Det här sker egentligen inte här. Det här är egentligen en bra skola. Det är några pojkar i åttan det handlar om. Blev vi bara av med dem och fick en ny skolledning så skulle allting fungera utmärkt."

Antagande 3

Samtliga förekommande element i Larmspiralen bör ses som en helhet. Det individuellt och kollektivt omedvetna och oartikulerade syftet med de olika attackerna på skolans verksamhet är att underminera skolan som samhällsinstitution och som idé. Underliggande psykiska drivkraft är framförallt avund mot de som lyckas använda skolan för personlig utveckling och förberedelse för karriär.

KLARGÖRANDE BETR. AVUND

* Avund (envy) är en stark känsla. Avunden är besvärlig eftersom det i allmänhet anses skamligt att vara bärare av avund. Den rena avunden innehåller stark lust att förstöra det åtrådade så att ingen annan ska kunna ha glädje av det som man skulle vilja ha men tror att man inte själv kan få.

Avund ska särskiljas ifrån svartsjuka (jealousy) som vanligen uppkommer inom ramen för någon form av triangel. Svartsjuka är i allmänhet mindre förknippad med skam än avund.

Rivalitet (rivalry) förekommer öppet i nästan alla gruppsammanhang och är förhållandevis lite förknippat med skam. Den som mer än andra pekat på avundens betydelse är Melanie Klein.

I grupper och organisationer kan starka känslor av avund leda till lust att förstöra basen för gruppens eller organisationens arbete. Syftet är att - omedvetet - tillse att " ingen annan ska få det jag tror att jag kommer att bli utan." –Nitsun, "The Anti - Group " (Routledge 1996)

Avund kan ta sig formen av att man önskar förstöra eller mörda den som tänkes komma i åtnjutande av det man tror sig aldrig kunna få själv. Berättelser om avund som många är bekanta med i vår kulturkrets är berättelsen om Kain och Abel, berättelsen om David och Saul och berättelsen om Josef och hans bröder. Skälet till att avund är så flitigt förekommande i många berättelser är att avunden är en känsla som är svår att kontrollera samtidigt som den till sina konsekvenser är fasansfullt destruktiv.

LARMSPIRALEN I ETT INTERAKTIONISTISKT PERSPEKTIV

Det är vanligt att destruktivitet och självdestruktivitet i skolorganisationer huvudsakligen uppfattas och beskrivs som individuella beteenden. Nedan lyfter jag fram ett interaktionistiskt element i "larmbeteendet." Resonemanget är hypotetiskt och förs utifrån föreställningen att det är meningsfullt att vi frågar oss: "Hur påverkas vårt tänkande och vår förståelse av anlagd brand i skola i händelse nedanstående tankar i någon mån har fog för sig?"

Bevekelsegrunderna för nedanstående beteenden tänkes till stor del vara omedvetna och oartikulerade.

1 Fniss eller suckar när någon yttrar sig i klassrummet, olovlig frånvaro och sen ankomst

Kommentar: Den försenade blir under några sekunder uppmärksam, blir - om än negativt - bekräftad, får en tydlig roll, om än kortvarigt. Den som fnissar eller suckar när någon konstruktivt söker yttra sig i klassen drar uppmärksamheten till sig utan att ha bidragit konstruktivt och får ibland en roll. "Fnissaren" angriper från en känslomässig bas av avund den som konstruktivt bidrar. Den som är frånvarande visar genom sin påtagliga frånvaro att han / hon saknas i gruppen, att hon inte vill eller kan vara en del av skolorganisationen och inte vill söka delta i förverkligandet av de mål som är skolans. Frånvaron kan bli ett inverterat sätt att tala om sin existens. "Jag syns bäst när jag inte är här."

2 Kränkande kommentarer rörande kläder, utseende eller prestationer i klassrummet

Kommentar: Den kränkande flyttar fokus till sig själv. Gärningsmannen etablerar övertag och skaffar sig en roll som potentiellt hotfull.

3 Återkommande gliringar eller grova, kränkande tilltalsord i klassrummet

Kommentar: Genom att kränkningarna är återkommande etablerar den kränkande sig som "den man ska frukta." Genom att fruktan sprids av den kränkande blir en oartikulerad uppgift för de närvarande att hantera fruktan. Uppgiften att hantera fruktan kan bli så resurskrävande för individen att all annan verksamhet omöjliggörs. Studier är inte längre att tänka på. Metoder för att hantera fruktan är ibland påfallande interaktionistiska. Man kan till exempel i grupp uttrycka gillande av den kränkandes tilltag. Detta kan ske genom skratt, kommentarer eller åtbörder. Man föreställer sig härvid att genom att uttrycka gillande av den kränkandes beteende ska man kunna skydda sig själv.

4 Förtal

Kommentar: Effekten av förtal är stark fruktan. Den förtalande sprider skräck inte minst genom sin attack på sanningen. Om sanningen som värde inte gäller, vad gäller då? En allt mer utvecklade värderelativism sprider sig i gruppen. Den som blir förtalad upplever sig inte sällan socialt förintad.

5 Utfrysning

Kommentar: Den som har makt att starta och utveckla en utfrysning etablerar sig som mäktig i det sociala rummet. Utfrysning är liktydigt med social död. Den som leder utfrysningen uppfattas som den som kan iscensätta social död.

6 Snatteri

Kommentar: Den som gör sig känd som snattare etablerar sig som den som sätter sig över sociala regler. Snattaren kan därvid komma att bli bärare av gruppens förakt. Den oartikulerade drömmen är att snattaren ska bära med sig föraktet bort ur gruppen. Den som snattar söker kanalisera sin avund, bryta sig in i intimsfären och etablera sig i en tydlig roll - syndabocken. I grupper där snatteri förekommer utan att snattaren blir känd sprider sig osäkerhet och ibland ett avsevärt hat mot hela gruppen.

7 Skadegörelse - glaskross, sönderslagna toaletter och förstörda möbler

Kommentar: Att angripa skolans territorium genom att utföra våldsamma attacker på miljön är att se som attacker inte i första hand på väggar, möbler, toaletter, fönster etc. Attacker på miljön är att se som en attack på själva skolans idé. Attacken kan vara uttryck för våldsam avund. " Om jag själv inte kan lära mig något, växa och utvecklas inom skolans ram så ska sannerligen ingen annan heller få göra det." I somliga fall, särskilt då angriparen avslöjas, kan det finnas att våldsamt självhat och en våldsam självdestruktivitet i angreppet. (Den som bränner ner en skolbyggnad kan också då den är minderårig dömas som skadeståndsskyldig. Ett skadeståndskrav kan komma att underminera framtida möjligheter att göra livsval.)

8 Verbala sexuella trakasserier och / eller intensivt stirrande / gloende

Kommentar: De verbala sexuella trakasserier kan ses som ett sätt att i gruppen etablera sig som en sexuellt aktiv person. Det kan vara ett försök att framhäva någon form av potens. Hypotetiskt är framhävet av den sexuella potensen viktigare för de ungdomar som på skolans övriga arenor upplever sig misslyckas. Utvecklandet av en individuell sexuell identitet blir ett projekt som ska kompensera för oförmåga vad gäller att utveckla identitet som studerande, arbetande och framgångsrik elev. Potenssträvandena innebär ibland att den i potenshänseende " strävsamme " metodiskt avstår från att närma sig situationer som kan utmana den egna förmågan, till exempel situationer som kräver läsning, räkning och skrivning. Syftet är att bevara en bräcklig känsla av omnipotens.

9 Tafsande eller önskad beröring

Kommentar: Den som tafsar omdefinierar situationen. Skolan förvandlas till en arena för sexuellt agerande. Agerandet sker utan samtycke. Det är fråga om att förvandla en situation och att därvid omdefiniera ramarna. Den som blir utsatt för tafsandet förvandlas till ett objekt för någon annans verksamhet. Inneboende i omdefinitionen av ramarna är påståendet att ramarna definieras av elever, inte av personal eller andra samhällsagenter.

10 Hot

Kommentar: Den hotfulle definierar sitt överläge. Hotsituationen kan beskrivas som en situation där en hierarki upprättas och utvecklas. Hierarkin är en annan än den som förutsättes finnas i skolan, där lärande och övande av färdigheter tänkes vara syftet med verksamheten. Skolsituationen är i och med att hotet finns omdefinierad. Den som omdefinierat situationen är en elev, en grupp av elever eller en grupp av utomstående, inte skolans personal. I en del skolor upplever sig personalen hotad, vilket kan leda till att personal avstår från att ingripa i slagsmål eller då elever trakasseras sexuellt eller på annat sätt.

Att skolan som samhällsinstitution upplever sig vara hotad framgår av skolsamhällets försvarsmanövrer. I hela Sverige har 332 skolor och förskolor tillstånd för

kameraövervakning utomhus. Mest övervakar man i Skåne där 77 skolor har tillstånd att övervaka utomhus. Kameraövervakning av lokalerna inomhus blir allt vanligare. I Stockholm finns kameraövervakning i 17 av 30 kommunala gymnasieskolor. 11 av Stockholms 140 kommunala grundskolor har kameraövervakning inomhus. (DN 10/12 2007)

11 Ringa misshandel (kräver ej vistelse på sjukhus)

Kommentar: Den misshandlande omdefinierar situationen. Tvärtemot vad som tänkes vara vad som kan förekomma i skolan hävdar misshandlaren genom sin handling att skolan utgör en arena där våld inte bara kan förekomma utan faktiskt ska förekomma. Skolpersonalens - ibland - fullständiga maktlöshet inför fenomenet visar på att under den föregivna auktoritetsstrukturen finns en annan struktur: våldets och hotets lag härskar, trots allt fagert tal om motsatsen. Hot och våld leder till att skolpersonalens auktoritet visar sig vara just så tom på innehåll som somliga elever misstänkt. Auktoriteter som visar sig vara " innehållslösa " kan väcka ett avsevärt hat och i sig utgöra en språngbräda för ny destruktiv utlevelse.

12 Utlösande av brandlarm utan att det förekommer brand i lokalen.

Kommentar: Utlösandet av brandlarm kan ses som ett meddelande. Den som utlöser larmet tänkes vara okunnig om meddelandets innehåll och meddelandets adressat. Meddelandet är av metaforisk natur. Skolans värld är en värld där många i personalgruppen blir " utbrända ". (Lärare hör till de yrkesgrupper som är mest sjukskrivna i landet.) Det är också rimligt att tänka sig att det metaforiska meddelandet innehåller " här läggs många elevers framtid i aska." Vi kan också tänka oss att det är fråga om att sända en " röksignal." Den brinnande skolan kan ses som en " vårdkase " som varnar för kommande större faror. Det kan i mer allmän betydelse handla om att " slå larm." Utlösaren av larmet vill i allmänhet vara okänd för de vuxna men känd bland kamraterna. Den elev som kan kommunicera på andra villkor gör ibland det . En av vinnarna i Nutidsorienteringen 2007. Lovisa Jansson från Katrineholm, uttalade sig under en lunch med utbildningsminister Jan Björklund: " Det är kaos i klassrummet. Vi lär oss ingenting på lektionerna." (D N 11/12 2007) Lovisa Jansson behöver inte utlösa brandlarmet. Hon kan tala för sig och har tillträde till rätt adressat.

13 Personrån eller grov stöld dvs stöld där ngn form av inbrott förekommer

Kommentar: När personrån eller grov stöld förekommer i skolans lokaler har en agenda etablerats där en destruktivitetens läroplan lanseras. I handling demonstreras att skolans lärdomar om trygghet i samhällsgemenskapen inte är annat än fagert tal. Aktiviteten kan också ses som en fråga: " Är det så här det är? Går det bra att opåtalat råna folk? Kan man vara grovt brottslig i det här samhället utan att någonting händer?"

14 Beskyddarverksamhet s.k " bötning " och / eller försäljning av alkohol eller droger

Kommentar: När en femtonåring ägnar sig åt så pass grov brottslighet som beskyddarverksamhet torde prognosen för gärningsmannen vara alarmerande dålig. Utan tillgång till ett massivt och välfungerande behandlingsprogram kommer gärningsmannen sannolikt att gå en förskräcklig framtid till mötes. De elever som blir utsatta för gärningsmannens verksamhet lär sig läxan - samhället vill inte skydda sina minsta. När skolan blir en arena för försäljning av alkohol eller droger blir skolverksamheten avslöjad som delvis poänglös. Å ena sidan undervisar man om " lag & rätt", å den andra vill / kan man inte hålla rent vad gäller kriminalitet ens i skolans egna lokaler.

15 Hatbrott

Kommentar: Hatbrottet omfattar i allmänhet en gruppering d v s människor med särskild sexuell läggning eller etnicitet. En grupp attackerar i allmänhet av en annan grupp.

16 Anläggande av brand där förberedelser eller attack på larmanordningar förekommer

Kommentar: När brandanläggelse föregås av åverkan på larmanordningar får brandanläggelsen karaktären av attentat. Attentatet riktas inte mot en lokal. Attentatet är riktat mot en idé - föreställningen att samhället kan och ska förbereda sina unga medborgare för vuxenlivet.

17 Kriminalitet i gäng där samma gäng är aktivt på två eller flera områden

Kommentar: När vi har kriminella gäng som är verksamma i skolan har vi att göra med en organisation som attackerar skolan som idé och söker underminera skolans huvuduppgift. När det kriminella gänget över tid tillåts etablera sig och utveckla sin destruktiva verksamhet avslöjas inte bara skolans utan hela samhällets maktlöshet inför destruktiva grupperingar. Den lärdom som på det här viset kommer unga till del torde bädda för antidemokratiska strömningar. Drömmen om " en stark man " växer ur känslan av att ingen tar ansvar.

18 Hot med tillhygge eller vapen

Kommentar: Skolans personal har små eller inga maktmedel till sitt förfogande. Frågan om vem som kan och ska utöva makt i skolans värld ställs på sin spets när elever beväpnar sig. (Nästan var tredje lärare utsätts för någon form av våld eller hot under ett läsår rapporterar D N 10/9 2007. Under 2007 har Aftonbladet genomfört en undersökning om hur vanligt det är att elever beväpnar sig. Beväpnade elever - knivar - sägs bli allt vanligare. Barnombudsmannen rapporterar D N 19/10 2007 att " var fjärde elev känner sig otrygg i skolan." Under hösten 2007 har en skola söder om Stockholm bombhotats och dess rektor mordhotats. En rektor i en skola norr om Stockholm har blivit knivhuggen av en släkting till en elev. Hur dessa små och stora incidenter påverkar skolpersonalens förmåga och lust att ingripa då de blir vittne till övergrepp mellan elever är det ingen som vet. Lärare säger dock allt oftare åt mig att " man inte vågar ingripa om eleverna är många.")

19 Försäljning av stöldgods eller upprepad försäljning av droger

Kommentar: Skolan har här förvandlats till en arena för fri företagsamhet utanför lagens ramar. Den välfungerande skolan tänkes förbereda för någonting annat - företagsamhet eller verksamhet i n o m lagens ramar. I skolor där den olagliga verksamheten kan pågå över tid lär sig skolans elever att samhällets regler inte behöver hållas i helgd. Vad som sägs på lektionerna i samhällskunskap kommer därvid att räknas som fagert tal. Alla kan lära sig i skolans skåphall vilka regler som e g e n t l i g e n gäller i samhället - den starke och hotfulle har alltid rätt.

20 Grov misshandel - kräver vistelse eller besök på sjukhus

Kommentar: I skolor där grov misshandel förekommit lever berättelsen om vad som skett kvar i många år. Det förflutna kommer härvid att färga klimatet i skolan långt efter att den senast misshandlade transporterats iväg till läkare.

21 Mordbrand eller försök till mordbrand

Kommentar: Den skola som eldhärjas eller är nära att eldhärjas blir i elevers och personals fantasi en vanskelig eller direkt farlig plats. Elever och personal fantiserar om på vilket sätt man själv är måltavla för attack. Man upplever sig hotad. Man försöker försvara sig med olika former av inre konstruktioner där förnekande är en viktig ingrediens. I förnekandet ingår olika tankemönster av arten " detta har egentligen inte hänt, om det har hänt så har det inte varit så

farligt och det kommer nog inte att hända igen." Under förnekandets förgyllda och med möda armerade yta vibrerar den hotfulla vissheten om att det som en gång skett kan ske igen. Förnekandet är en psykiskt kostsam manöver som stjälar kraft från både elever och personal. En del av den kraft som skulle ha använts i yrket eller till att studera används till att man söker psykiskt försvara sig mot obehagliga tankar och skrämmande fantasier.

22 Försök till våldtäkt

Kommentar: För den kvinnliga delen av personalgruppen och för de kvinnliga eleverna blir skolan inte densamma igen på många år. Oerhört mycket psykisk kraft måste användas för att hålla känslan av hot på plats. Bland en del män i personalgruppen och bland en del manliga elever väcks starka känslor av skam och skuld då man upplever sig ha underlåtit att skydda gruppens kvinnor.

23 Frihetsberövande

Kommentar: Att elever till exempel bärs ut ur skolan och tejpas fast vid ett träd för att sedan i sitt maktlösa tillstånd filmas är inte alldeles ovanligt. Incidenter som innehåller frihetsberövande väcker starka känslor. Det är lätt att övermannas av fantasier av typen : " Nästa gång är det mig de tar." Personal kan uppleva skam och skuld då de underlåtit att skydda eller inte mäktat skydda elever mot den här typen av övergrepp.

24 Återkommande misshandel av samma offer

Kommentar: Att misshandeln återkommer tyder på att skolan blivit laglöst land. Personalen kan inte skydda eleverna, kanske inte sig själv.

25 Våldtäkt

Kommentar: En fullbordad våldtäkt i skolans lokaler väcker inte endast de känslor som pekats på ovan under rubriken " försök till våldtäkt ". Vreden mot förövaren kan bli av sådana dimensioner att både elever och personal övermannas av hämndfantasier. Dessa hämndfantasier kan bli svåra för den enskilde att hantera, särskilt när en stämning av möjligt sexuellt våld återigen börjar sprida sig.

26 Upplopp - skolan invaderas av våldsamma gäng som skingras av polis

Kommentar: Vid två tillfällen har jag under senare år besökt skolor där man nyligen haft gigantiska slagsmål mellan skolans elever och obehöriga som kommit till skolan. Polis har tillkallats. Vid ett av tillfällena var polisinsatsen massiv. Den stämning av hot som ligger kvar i korridorerna efter ett upplopp i skolan är så tung att den kraftigt påverkar samtliga elevers och all personals förmåga att tänka. Det är tveksamt om det i närtid går att bedriva meningsfull skolverksamhet i lokalerna.

NÅGRA SYNPUNKTER PÅ FÖRSTUDIEN " ANLAGD BRAND " UTIFRÅN OVANSTÅENDE RESONEMANG.

Synpunkterna gäller i första hand anlagd brand i högstadie - och gymnasieskolor.

* Jag menar att det är rimligt att se anlagd brand i skola som en till övrig destruktivitet i skolan kopplad problematik. Jag menar att det är meningsfullt att utforska sambanden med annan destruktiv verksamhet i skolan, vilket så vitt jag förstår i viss utsträckning sker i Göteborg och inom ramen för projektet i Karlstad.

* Jag menar att det är skolans personal som står närmast all destruktivitet i skolan. Det behövs nya metoder för att i grupp hjälpa skolans personal att hantera en svår och hotfull situation. Som sagts i "Larmspiralen" är det min mening att anlagd brand är ett av många hot mot skolan och dess verksamhet. Någon form av aktionsforskning där man hjälper personal i plågade och utsatta skolor att undersöka, beskriva och utveckla sin verksamhet är av nöden. Som ett element i en dylik aktionsforskning kan ingå att i grupp coacha skolpersonal fram till ett mer funktionellt beteende i en hotfull situation.

* Jag menar att forskningsperspektivet - 5 år - är för brett tilltaget. Med den frekvens av anlagd brand som vi har idag kommer oerhörda värden att gå till spillo under forskningsperioden. Antalet anlagda bränder under pågående skoldag antyder att människor snart ska komma till skada.

* Ett delproblem vad gäller tidsperspektivet är att de olika elementen i forskningsprojektet inte är kalibrerade. Att beskriva och utvärdera vissa av de pågående insatserna bör knappast ta fem år.

* Det saknas förslag vad gäller nationell insamling och bearbetning av data. Vi bör samla in data som gör det möjligt för oss att ingripa i n n a n vi har en fullskalig brand. Därvid behöver vi i olika mindre studier på utsatta skolor lära oss vilka data som har relevans. Har det till exempel betydelse att man på en skola har bytt rektor vid fyra tillfällen under en tvåårsperiod? Har det betydelse att 70% av lärarkåren på skolan är kvinnor och att flickor och kvinnor på skolan regelmässigt tilltalas som "hora" eller "fitta"? Har det betydelse att några lärare ogärna passerar genom skåphallen ensamma? Har det betydelse att det ofta krossas fönster i skolan? etc. I några mindre pilotprojekt behöver det undersökas vilka beteenden som ofta föregår brandanläggelse och annan grov brottslighet i skolans lokaler.

* Perspektivet samhällsarbete i utsatta områden berörs inte i förstudien. Detta är olyckligt eftersom den förskola eller skola som attackeras nattetid utgör en angelägenhet för närsamhället.

* Insamling av data rörande högstadieskolor och gymnasieskolor kan inledningsvis bygga på antagandet att anlagd brand för det mesta kommer efter en upptrappning av destruktiviteten. Vi skulle behöva veta sådant som "Förekommer det överhuvudtaget anlagd brand på högstadieskolor och i gymnasieskolor utan att man först ägnat sig åt andra former av destruktivitet i den enskilda skolenheten?"

ÅTER TILL DEN INLEDANDE FRÅGAN

" Varför bryr sig en privatperson utan akademisk koppling till forskningsfältet överhuvudtaget om problematiken? Finns det egen dold agenda? Finns egna - kanske säregna - föreställningar om personliga vinster? Vad är meningen med privatpersonens engagemang?"

Min morfar, född 1886, var folkskollärare på norra Gotland. Mormor födde åtta barn liggande på köksbordet. Mormor och morfar är sedan länge döda. Jag talar med dem då och då och minns hur morfar julen 1949 stod på stegen och hämtade ner äpplen från vinden. Varje äpple var lindat i tidningspapper. Varje äpple hanterades med varsamhet, som en kostbarhet. Födan i lärarfamiljen med åtta barn var sill och potatis, sill och potatis, sill och potatis. Den jättelika silltunnan stod i källaren.

Vad kommer det sig att ungdomar i Sverige bränner skolor? Varför attackeras samhällets största institution med sådan våldsamhet? I sin Nobelföreläsning talar Doris Lessing om Afrikas skolor med jordgolv och skrivtavlor utan kriterier. Hon ger gripande exempel på Afrikas längtan efter böcker.

I vårt land används här och var skolböcker för att anlägga brand i skolor. Vårt överflöd är sådant att vi tillåter ungdomar att förstöra egna och andras möjligheter till lärande. Vi borde efter varje anlagd skolbrand tala med någon om Heinrich Heines påstående " ...där man bränner böcker bränner man till slut även människor."

Att skolan som samhällsinstitution attackeras med stor våldsamhet är ett samhällsproblem. Jag är samhällsmedborgare med en stor del av min yrkesverksamhet förlagd till skolan. Problemet " anlagd brand i skola " är också mitt.